

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/377402716>

# ОБРАЗ ВІЙНИ В ПЛОЩИНІ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ: НА ПРИКЛАДІ ВІДЕО УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ YOUTUBE КАНАЛІВ

Article · December 2023

CITATIONS

0

READS

26

1 author:



**Olga Dudar**

Borys Grinchenko Kyiv University

14 PUBLICATIONS 1 CITATION

SEE PROFILE

## ОБРАЗ ВІЙНИ В ПЛОЩИНІ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ: НА ПРИКЛАДІ ВІДЕО УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ YOUTUBE КАНАЛІВ

Ольга Дудар

Інституту післядипломної освіти  
Київського університету імені Бориса Грінченка,  
Київ, Україна  
ORCID: 0000-0003-1715-480X

THE IMAGE OF WAR IN THE PLANE OF PUBLIC HISTORY: ON THE EXAMPLE  
OF VIDEOS OF UKRAINIAN AND RUSSIAN YOUTUBE CHANNELS

**Abstract.** The YouTube online platform offers many videos on historical topics. With the growing popularity of such content, there are more and more bloggers who do not create their own independent products but spread certain political narratives. In the conditions of the Russian-Ukrainian war, historical content became a tool for spreading not only factual information but also political ideas and a source of transformation of collective memory. The presented study reveals the influence of the “Victory cult” both in the videos of pro-government bloggers from the Russian Federation and certain Soviet narratives in the works of opposition bloggers. Since the Ukrainian-language segment of YouTube is in a state of development, some bloggers are spreading myths that create a negative image of the Soviet Union. But it is quite easy to find such an information product by Ukrainian authors, which is reliable, balanced, and based on modern historical research.

**Keywords:** YouTube, bloggers, historical content, propaganda, research, “cult of Victory”

Починаючи з ХХ століття, спосіб вивчення історії суттєво змінився. Те саме можна сказати про способи “презентації” та “споживання історії” як в академічній спільноті, так і в ширшій аудиторії. Окрім преси, радіо та телебачення на сьогоднішній день вважаються традиційними медіа-джерелами, наприкінці ХХ століття з’явилися нові цифрові медіа. Розвиток ІТ актуалізував “публічний характер” історії і таким чином спонукав до дискусії в академічних колах Сполучених Штатів у 1970-х роках з метою привернути увагу до зв’язку між історією та громадськістю – історія “на публіці” й історія “для публіки”. У рамках історичної науки сформувалася нова дисципліна – публічна історія.

З початком повномасштабного вторгнення Росії загострилося питання етичності перегляду громадянами України YouTube каналів, автори яких доносять до глядачів історичний контент. Дискусії тривали і раніше, як в площині наукових досліджень, так і серед громадських активістів. Тож

метою цього дослідження є порівняння контенту представників країни-агресора та власне українських YouTube каналів, присвячених історичним подіям. Дослідження сфокусоване на висвітленні образу Другої світової війни, який формують блогери, оскільки подібні матеріали активно використовують у своїй пропаганді прихильники путінського режиму.

Методологія дослідження ґрунтується на кількісному та контент-аналізі: було обрано канали зі значною кількістю підписників та досліджено, яким чином автори висвітлюють події 1939–1945 рр. Окремо розглянуто відео так званих “хороших росіян”, хто перебуває в опозиції до путінського режиму. Важливою складовою дослідження є визначення тих слів і словосполучень, які формують певні установки та наративи серед глядачів, які формують “культ Перемоги”, зокрема “діди воювали”, “великий полководець Сталін”, “Севастополь – місто російської слави”. “Культ Перемоги” став центральною міфологією сучасної ідентичності росіян. Пропаганда, а подекуди і науковці, формують уявлення про гіпертрофований внесок СРСР у перемогу, приписаний сучасній Росії. Значне місце у цьому культі посіли урочистості, подібні до магічних масових обрядів. Трансформацію “Великої Перемоги” на частину маскульту з одного боку, та профанізацію і вихолощення ціннісної складової з іншого, можна вважати вбивчою знахідкою політтехнологів. Вона “замкнула” в єдине ціле минуле і сучасність, смерть і життя<sup>1</sup>.

Щоб зібрати дані для дослідження було використано систему самої платформи YouTube. Запити “Друга світова війна” та “Велика Вітчизняна війна” вводилися українською та російською мовами; жоден із фільтрів YouTube не застосовувався під час пошуку, щоб уникнути можливих обмежень збору даних. Потім обрані відео перевірилися на предмет походження автора, адже російська мова використовувалася і використовується авторами YouTube в Україні. Одним із наслідків такої складної мовної ситуації є те, що важко визначити національність користувачів, які створюють кліпи та/або коментарі на YouTube російською мовою: це можуть бути як російськомовні росіяни, так і російськомовні українці.

Для того, аби полегшити роботу з українським контентом, було використано ресурси сайту Маніфест, де створено підбірку україномовних історичних каналів<sup>2</sup>. Відеоряд перших позицій (канали, що мають найбільшу кількість підписників) було вивчено за тематиками та виокремлено той контент, який пов’язаний з подіями Другої світової війни.

<sup>1</sup> Л. Якубова, *Кривавий культ війни. Локальна історія*, [в:] “Локальна історія”, [Інтернет-посилання:] <https://localhistory.org.ua/texts/statti/krivavii-kult-peremogi/> [відчитано: 16.06.2023].

<sup>2</sup> Маніфест. Історія, [Інтернет-посилання:] <https://manifest.in.ua/rt/history/> [відчитано: 16.06.2023].

## СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Вчені різних напрямків – історики, філологи, політологи, психологи – досить часто називають YouTube популярним і цікавим середовищем, яке завдяки своїм широким технічним можливостям поєднання розповіді й ілюстрацій (фото, відео, карти, меми, твори мистецтва) завойовує нових і нових прихильників. Певні історичні відео, розміщені на YouTube схожі і на шкільний урок, і на екскурс в минуле, і на сторітелінг представників різних поколінь. Відповідно до опитування польських дослідників, у групі з 2233 респондентів 76% учасників визначили YouTube як джерело історичної інформації та конкретних історичних знань<sup>3</sup>.

Сьогодні події війни, важливі образи та уявлення історичної пам'яті “розповідаються, переживаються та виконуються”<sup>4</sup> у цифрових медіа, що призводить до фундаментальних змін у тому, як зберігаються у суспільній пам'яті конфлікти та війни. Ці зміни впливають на те, як суспільство сприймає сучасні та нові конфлікти, і разом з тим відкривають нові можливості як для провокування, так і для запобігання майбутнім конфліктам. Охоплення та швидкість цифрових медіа підсилюють зв'язок між формами, наративами та дискурсами пам'яті, що призводить до безпрецедентних можливостей для відновлення минулого<sup>5</sup>. Наслідків використання матеріалів про війни у просторі цифрових медіа багато, і вони варіюються від збільшення можливості документувати злочини до використання спотворених цифрових зображень конфлікту для інформаційної війни. Як стверджують фахівці, усе це разом зумовлює глибокі трансформації способів спостерігати, відчувати та запам'ятовувати насильницькі та травматичні події<sup>6</sup>.

Нині все частішими лунають заклики істориків, щоб звернути увагу на значний контент, який утворився завдяки активному побутуванню так званих “нових медіа”, як продукту матеріально-технічного та інформаційно-культурного розвитку суспільства. Дослідники найперше торкаються фактологічних і мережево-інформаційних можливостей “нових медіа”, хоча поступово здійснюється також аналіз впливу відео на споживачів контенту. Натомість, менш вивченою залишається проблема внутрішньо-інформаційної структури повідомлень і механізму їх сприйняття користувачем, природа психо-емоційного наповнення та комуні-

<sup>3</sup> W. Werner, A. Trzoss, D. Gralik, *Historia i YouTube. Narracja historyczna w dobie Web 2.0*, “Nauka” 2020, № 3, с. 120.

<sup>4</sup> A. Kuntsman, *Online memories, digital conflicts and the cybertouch of war*, “Digital Icons: Studies in Russian, Eurasian and Central European New Media” 2010, № 4, с. 1–12.

<sup>5</sup> M. Makhortykh, *Remediating the past: YouTube and Second World War memory in Ukraine and Russia*, “Memory Studies” 2020, № 13, вип. 2, с. 146–161.

<sup>6</sup> Там само.

кації між авторами та глядачами, що має місце в результаті побутування того чи іншого виду медійної взаємодії. Саме ці виклики потребують ретельного міждисциплінарного аналізу<sup>7</sup>.

Українські дослідники виділяють два комплекси наративів, яким варто приділяти увагу в площині публічних комунікацій та створення власне українського контенту. Це міфологічна конструкція про “визначальну роль руського народу”, яка формує і посилює навіть у істориків різних країн Європи почуття глибокої провини і глибокого обов’язку не здійснювати якісну ревізію цьому усталеному “комплекту перемог”. Також це конструкти “українські націоналісти – зрадники”, “українці – зрадники”, “українці були на боці фашистів, а руський народ всіх переміг”, які директор Українського інституту національної пам’яті Антон Дробович вважає найнебезпечнішими. На його думку, росіяни просувають цей конструкт із 1947 р., з часів “ждановщини”. Саме на цей наратив росіяни ретранслюють міфи про азовців, Правий сектор, про “бандерівців”, які переродилися в “націоналістів”, “українацистів”. Ці міфи побутують як у середовищі власне російських споживачів YouTube контенту, так і серед пересічних європейців. Російська пропаганда планомірно пов’язувала учасників українського національного спротиву з трагедією Голокосту: саме на українців було покладено частину провини за Голокост від куль<sup>8</sup>.

Цікавими видаються висновки дослідника Миколи Махортиха, який до повномасштабного вторгнення досліджував, як саме українські та російські користувачі Інтернету поширюють, відтворюють і оскаржують пам’ять про Другу світову війну в транснаціональному просторі цифрових медіа. Він використав приклад одного епізоду війни на Східному фронті – взяття столиці України, Києва, Червоною армією в 1943 р. Дослідник використав контент-аналіз, щоб оцінити аудіовізуальні характеристики битви під Києвом з двох точок зору: репрезентації (як подія представлена на YouTube) та взаємодії (як користувачі YouTube взаємодіють із пам’яттю про подію)<sup>9</sup>.

Тут варто зауважити, що після закінчення війни, події, пов’язані з визволенням Києва, швидко стали частиною “культу Перемоги”, який визначив практики публічного вшанування Другої світової війни в Радянському

<sup>7</sup> Ю. Іріюглу, Г. Васильчук, *Его-джерела в епоху “нових медіа”*: контекст історичного простору Російської Федерації, “Запорізький історичний журнал” 2021, № 5 (57), с. 148–158.

<sup>8</sup> О. Стяжкіна, *Війна в Україні та розпад імперій*, [в:] Український інститут національної пам’яті, [Інтернет-посилання:] <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/olena-styazhkina-yaki-naratyvy-rosiyskoyipropagandy-dosi-stanovlyat-zagrozu> [відчитано: 16.06.2023].

<sup>9</sup> М. Makhortykh, *Remediating the past: YouTube and Second World War memory in Ukraine and Russia*, цит. праця, с. 146–161.

Союзі. У хрущовський період день визволення 6 листопада став офіційним святом – Днем визволення Києва від німецько-фашистських загарбників, а дії Червоної Армії під час битви під Києвом однозначно оцінювалися в радянській історіографії. Радянські вчені уникнули згадок про менш славетні аспекти битви. Ще одна важлива деталь: у період радянської доби у Києві з'явилися численні пам'ятники подіям 1941–1945 рр., однак найвідоміші з них були присвячені радянському верховному командуванню. Трагедію рядових солдат здебільшого ігнорували<sup>10</sup>.

М. Махортих зауважує, що контент на YouTube полегшує сприйняття спогадів про травматичне минуле, відкриває новий, на перший погляд ширший простір вшанування важливих подій, збережених у колективній історичній пам'яті. Детериторіалізоване середовище цифрових медіа надає користувачам вибір, а авторам – можливості репрезентувати різні історичні наративи в Інтернеті. Щодо матеріалів про Другу світову війну, це зумовлює співіснування радянської, російської та української інтерпретацій тих трагічних подій на одній цифровій платформі. Хоча побутує твердження, що потенціал YouTube налагоджує такий культурний обмін спільним досвідом, який неможливий у сфері дії традиційної форми пам'яті<sup>11</sup>, слід пам'ятати і про те, що саме цифрове середовище надає можливості для поширення стереотипів і маніпуляцій. Зважаймо на те, що україномовні та російськомовні користувачі, як правило, використовують YouTube не тільки для оскарження національних наративів минулого, а для поширення та пропаганди цих наративів в Інтернеті. Взаємодія користувачів з України та Росії часто обмежується образливими коментарями, тож, як зазначає М. Махортих, замість конструювання нових наративів про суперечливе минуле, YouTube прагне відтворити усталені практики вшанування пам'яті про війну в Україні та Росії і, таким чином, сприяє їх збереженню<sup>12</sup>. Проте такий висновок викликає здивування, адже значна частина авторів історичного контенту з Росії використовують свої матеріали для просування та підсилення наявних стереотипів і упереджень, що є складовою “культу Перемоги”. Тож М. Махортих, як фахівець з досліджень колективної пам'яті та її вираження у цифровому середовищі мав би зважати на те, як і чому змінюються наративи колективних уявлень в умовах війни. Тож не дивно, що українські блогери у всіх сферах, а не тільки творці історичного контенту на платформі YouTube, намагаються протистояти різним видам інформаційної агресії.

<sup>10</sup> М. Махортих, *Меморіалізація пам'яті про звільнення Києва від німецької окупації за радянської доби (1943–1991)*, “Гілея: науковий вісник” 2014, вип. 87, с. 108–112.

<sup>11</sup> S. Jones, P. L. Gibson, *Remediation and remembrance: “Dancing Auschwitz” collective memory and new media*, “Journal for Communication Studies” 2012, № 10, с. 107–131.

<sup>12</sup> М. Makhortykh, *Remediating the past: YouTube and Second World War memory in Ukraine and Russia*, цит. праця, с. 146–161.

## АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ YOUTUBE КАНАЛІВ

Для аналізу відео російського виробництва було обрано канал History Lab (@HistoryLab), підписами якого є 686 тис. користувачів. Загалом на каналі представлено 316 відео, які автори характеризують як документалістику, інтерв'ю та лекції істориків<sup>13</sup>.

У 2023 р. на каналі було оприлюднено відео *Битва за Дніпро*<sup>14</sup>. Початок відео справляє позитивне враження: автори називають Київ столицею України і загалом виражають оцінку переддень операції з визволення міста, начебто достовірно характеризують причини початкових невдач Червоної армії. Проте ситуація в Червоній армії описана надто стисло, а імена командувачів – авторів початкового плану наступу на нацистів, не згадуються взагалі. Натомість ідеться про те, що цю операцію досі вивчають у всіх військових навчальних закладах.

Немає згадок про величезну кількість невинуватих людських жертв та залучення до штурму невідготовлених жителів окупованого нацистами Лівобережжя.

Справжньою несподіванкою стала інформація про Леніна, який “визначив кордони радянської України та подарував молодій республіці російський Донбас”<sup>15</sup> (тут варто зазначити, що такого поняття просто не існує; є визначення “Східного Донбасу”, північно-західної частини Ростовської області). Далі йдеться про промислові гіганти, зведені під час Сталінської індустріалізації. Події 1939 р. характеризуються як “приєднання Сталіним обширних західноукраїнських територій, які віками входили до складу Польщі та Австро-Угорщини”<sup>16</sup>. Після возвеличувальної характеристики економічної політики радянської влади стосовно УРСР, історик, віце-президент Асоціації істориків Другої світової війни Константин Залеський пафосно повідомляє глядачів про підступний план гітлерівців “посварити росіян та українців”. Також науковець висуває тезу про “програму формування з України Антиросії та зіштовхнути два народи, знищити російський, а далі – робити все, що залишиться від українського”<sup>17</sup>. Загалом з більше ніж 43 хвилин відео менше 20 хвилин присвячено самій операції, решта часу – це викривлена характеристика нацистських планів і глорифікація радянської влади.

<sup>13</sup> History Lab, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/@HistoryLab/about>.

<sup>14</sup> *Вторая мировая война. Битва за Днепр. Документальный фильм*, “History Lab” 2023, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=DJXfFCMVM8U> [відчитано: 16.06.2023].

<sup>15</sup> Там само.

<sup>16</sup> Там само.

<sup>17</sup> Там само.

Окремо варто звернути увагу на коментарі під цим відео. Крім загального захоплення героїзмом предків, є чимало згадок про сучасні події, коли коментатори вважають, що історія повторюється: якісь неназвані сили знову налаштовують одне проти одного Україну і Росію, що героїчним росіянам знову доведеться битися за Дніпро, що час іде, а цілі у ворогів Росії залишаються ті самі. Загалом немає жодного критичного коментаря, що, на наш погляд, є дивним, адже у відео є неточності, відеоряд не завжди відповідає тексту. Ймовірно, що адміністратор каналу видаляв такі відгуки, адже під багатьма позитивними коментарями (загалом їх більше 443), є відмітки від каналу, що свідчать про спільне фільтрування записів.

Загалом автори відео використовують маніпулятивний прийом, коли частини більш-менш достовірної історичної інформації чергують з відвертими маніпуляціями та перекручуваннями. До того ж, частина відеоряду опосередковано формує сприйняття Сталіна як мудрого, видатного правителя, який впевнено вів країну до перемоги (такий ефект створюють плакати та епізоди з документальних хронік часів Другої світової війни).

Щоб перевірити свої враження, авторка проаналізувала ще одне відео – лекцію Ніколая Борисова, доктора історичних наук, професора історичного факультету Московського державного університету імені М. В. Ломоносова<sup>18</sup>. Лектор зазначає, що після нападу на Радянський Союз, нацистські війська неочікувано стрімко просувалися вглиб країни. Серед причин такої ситуації професор побіжно згадує наслідки репресій в Червоній армії, акцентуючи увагу не на масовості, а на конфлікті між так званими “кавалеристами” та “танкістами”. Таким чином у глядачів створюється хибне враження про внутрішньо армійські процеси, що зумовили репресії. Реальні наміри радянської влади сформувати систему тотальної недовіри, страху та підозр у відео не озвучені.

На противагу російському історику, українські дослідники стверджують, що репресивна кампанія проти командних кадрів Червоної армії, насамперед тих, хто мав значний бойовий досвід, добре знали військову організацію ймовірного супротивника, суттєво підірвали міць Червоної армії. Оскільки її основні сили дислокувалися на території УРСР, саме це призвело до нищівних поразок на початковому етапі німецько-радянської війни в 1941 р. Дії Сталіна та його оточення призвели до встановлення гнітючого психологічного клімату, розквіту шпигуноманії, боязні військовослужбовців висловлювати будь-які власні думки, безініціатив-

---

<sup>18</sup> Н. Борисов, *История России. XX век. Лекция 22. Великая Отечественная война. Священная война*, “History Lab” 2021, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=CjNTmtJZ1RU>, [відчитано: 16.06.2023].



ності, соціальної апатії, пристосуванства, знецінення особистості та людського життя в армії й суспільстві<sup>19</sup>.

Ще один канал, автори якого стверджують, що викладають достовірні, цікаві та неординарні лекції – це Лекторій Достоевського<sup>20</sup> (канал має 918 тис. користувачів, розміщено 536 відео). Прикметно, що за такої великої кількості підписників, відео каналу мають значно менше переглядів. Подібні тенденції можна помітити і у діяльності окремих українських YouTube каналів, але дослідження подібного феномену вимагає глибокого занурення в роботу алгоритмів самої платформи.

У 2022 р. на каналі було оприлюднено відео з промовистою назвою *Хто завершив Другу світову війну: СРСР чи США? У кадрі –* Михайл Мягков, російський історик, фахівець з історії Великої Вітчизняної війни, доктор історичних наук, професор, завідувач Центру історії воєн та геополітики Інституту загальної історії Російської Академії Наук, науковий директор Російського військово-історичного товариства. Проте така кількість наукових регалій не рятує автора відео від використання набору кліше, характерного для “культу Перемоги”. Ролик містить мову ворожості, протиставлення союзників, ототожнення себе та сучасних росіян з “переможцями”. Зокрема, автор висловлює нічим не підтверджену тезу про те, що Франклін Делано Рузвельт просив у Сталіна допомоги у війні з Японією у грудні 1941 р. У цей час Радянський Союз перебував у важкому становищі, а в матеріалах Адміністрації Ф. Д. Рузвельта немає жодної згадки про такі дії Президента США<sup>21</sup>.

Характеризуючи період 1942–1943 рр., Мягков згадує тільки про події на німецько-радянському фронті, немає й мови про битву за Гуадалканал, відвоювання західної частини острова Нова Британія і південно-східної частини Нової Гвінеї, встановлення контролю над Алеутськими островами. Такий прийом знецінення дій союзників – характерна риса як радянської історіографії та пропаганди, так і російських провладних істориків. Показовою в плані переважання пропаганди над історичним фактажем є дискусія між користувачем @thatguuyfrommars3732, який англійською мовою спростовує твердження Мягкова. Коментатор надав матеріалу, якого б вистачило на повноцінну наукову статтю. Один з його висновків має історичну паралель з сьогоднішнім: “Якщо російська

<sup>19</sup> І. Автушенко, Т. Стоян, *Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки*, “Український історичний журнал” 2021, № 6, с. 44–57.

<sup>20</sup> Лекторій Достоевського. Описание канала, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] [https://www.youtube.com/@dostoverno\\_ru/about](https://www.youtube.com/@dostoverno_ru/about), [відчитано: 16.06.2023].

<sup>21</sup> Franklin Roosevelt Administration: Joint Message of Assistance to the Soviet Union (August 15, 1941), в: Jewish Virtual Library [Інтернет-посилання:] <https://www.jewishvirtuallibrary.org/president-roosevelt-joint-message-of-assistance-to-the-sovietunionaugust-1941>, [відчитано: 16.06.2023].

армія така велика, чому вони ніколи не вигравали велику війну самостійно в сучасній історії (за винятком громадянської війни, коли росіяни билися між собою)? Програла Японії, програла у Першій світовій війні, програла Польщі, програла Фінляндії, програла Афганістану (програла холодну війну – Росія не могла виграти навіть ідеологічну війну), а тепер програють Україні, найбіднішій країні Європи”<sup>22</sup>.

#### ОБРАЗ ВІЙНИ У ВІДЕО YOUTUBE КАНАЛІВ ОПОЗИЦІЙНИХ РОСІЙСЬКИХ КОНТЕНТ МЕЙКІВ

Максим Кац, опозиційний політик, має власний канал, на який підписані понад 1 млн 780 тис користувачів. Тут розміщено більше 1000 відео. Хоча Кац не є професійним істориком, у своїх відео він неодноразово звертався до тематики Другої світової війни. Зокрема, на початку 2023 р. було опубліковано ролик *Початок Великої Вітчизняної війни*<sup>23</sup>. На відміну від згаданих вище відверто пропагандистських відео, тут автор міркує про реальні причини поразок радянських армій у 1941 р., про підготовку СРСР до майбутньої війни та тотальну мілітаризацію суспільства. Проте відповідальність за репресії М. Кац покладає особисто на Сталіна. Варто зауважити, що над створенням образу всесильного вождя працювала тоталітарна система, а вся владна верхівка – не тільки особисто Сталін, була зацікавлена у системі тотальної суспільної покірності. Тому репресії в армії були частиною загального курсу на залякування й унеможливлення будь-якої опозиції.

Як і попередні автори відео, М. Кац, згадуючи репресії, не характеризує професійні якості представників репресованого командного складу Червоної армії. Так само не зазначається і той факт, що вони самі були частиною репресивної машини. Наприклад, відомо, що Михайло Тухачевський придушував Тамбовське повстання, Йона Якір – виступи козаків на Донщині, віддавав накази про відсоткове знищення чоловіків. Саме вони заклали основи доктрини, які разом з репресіями негативно впливали на боєздатність радянських військ. Дослідники стверджують, наприклад, що нехтування М. Тухачевським обороною формувало своєрідний “наступальний культ” у Червоній армії, що разом з іншими подія-

<sup>22</sup> М. Мягков, *Кто закончил Вторую мировую войну: СССР или США*, “Лекторий Достоевский” 2022, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=ujz5TwSIHNE&t=929s> [відчитано: 16.06.2023].

<sup>23</sup> М. Кац, *Начало Великой Отечественной войны. 1941 год*. “@Max\_Katz” 2022, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=KiBuGMWDxy0> [відчитано: 16.06.2023].

ми спричинило величезні проблеми 1941 р. та подальші труднощі у війні з нацистською Німеччиною<sup>24</sup>.

Загалом відео на каналі М. Каца відрізняється логічністю викладу, емоційністю, але йому не вистачає чіткості. Подекуди свідомо чи несвідомо автор поширює пострадянські наративи, як то позитивний відгук про радянські танки, про захоплення німців технікою ворога. Описуючи одну з найбільших танкових битв Другої світової війни – битву під Дубно, блогер надто спрощує причини радянської поразки. Реалії зіткнення були важчими через такі фактори, як не налагоджений зв'язок, відсутність ефективної підтримки танкових частин авіацією та артилерією<sup>25</sup>.

Для порівняння з попередніми матеріалами було обрано канал відомої російської вчительки історії, дослідниці, письменниці і громадської діячки Тамари Ейдельман (на канал підписалися понад 1 млн 200 тис. користувачів, опубліковано 390 відео). Цікавим є той факт, що авторка не презентувала окремих відео, присвячених як Другій світової війни загалом, так і окремим її етапам чи подіям. Проте є тематичні випуски про Сталіна та маршала СРСР Георгія Жукова.

Г. Жуков – одіозна фігура радянської історії. Чотириразовий Герой Радянського Союзу, кавалер двох орденів “Перемога”, Міністр оборони СРСР (1955–1957 рр.). Тож авторка, аби підкреслити особливе суспільне ставлення до персоналії цього військового діяча, на початку відео характеризує, як він був відтворений у популярних художніх кінофільмах 1968 р., 2017 р. та російському серіалі про повоєнну Одесу “Ліквідація”<sup>26</sup>. Висновки авторки часом дивні: жорстокість Г. Жукова була зумовлена особливостями епохи, хоча далі у відео йдеться про сучасника Жукова, дисидента, правозахисника, член-засновника Московської та Української Гельсінської спілки, захисника кримських татар та інших депортованих народів Петра Григоренка. Освічений, інтелігентний (цитата слів Т. Ейдельман) Григоренко описав у спогадах події на Далекому Сході. Він вважав заслугою розстріляного у 1941 р. генерала Григорія Штерна перемогу на річці Халхин-Гол, а Жукова звинувачував у неправомірних розстрілах військових командирів. Контраст між постатями генералів дійсно різкий. Далі авторка на перший погляд логічно характеризує неоднозначні дії Жукова, спрямовані на захист Ленінграду. Т. Ейдельман

<sup>24</sup> R. E. Simpkin, J. Erickson, *Deep battle: The brainchild of Marshal Tuchachevskii*, London 1987, s. 24.

<sup>25</sup> В. Кудь, *Танкова битва в районі Луцька, Дубна, Броди в червні 1941 року*, [в:] *Волинь і волиняни у Другій світової війні. Збірник наукових праць*, упоряд. М. Кучерепа. Луцьк 2012, с. 224–229.

<sup>26</sup> Т. Ейдельман, *Жуков. Судьба Маршала Победы*, “Уроки истории с Тамарой Эйдельман” 2022, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=g-xJKZlbURQ&t=256s> [відчитано: 16.06.2023].

побіжно згадує трагічну долю іншого радянського маршала, Григорія Кулика. На відміну від Жукова, Кулик намагався зберегти особовий склад, закріпитися на відбитих у ворога територіях. Проте був переведений на іншу ділянку фронту, а Жукова вважали рятівником, оскільки місто не було захоплене нацистами.

Тут варто зазначити, що глядачі такого відео не будуть перевіряти кожен епізод розповіді, читати додаткові матеріали про другорядних персонажів розповіді. Прикметно, що Т. Ейдельман сама зазначає: міфологізація образу Г. Жукова є частиною “культу Перемоги”, і разом з тим авторка називає його “маршалом Перемоги”, вважає це частково правдивим твердженням, і цим самим дає додаткові аргументи тим, хто укріплює і поширює пропагандистські наративи.

Т. Ейдельман піднімає дуже важливу тему: влада Радянського Союзу у ході війни не берегла своїх воїнів, не цінувала життя будь-кого зі своїх громадян. Це складова тоталітарного режиму, а Жуков, зі свого боку формував патерни героїзму, самопожертви (невиправданої), права владних органів безконтрольно і нерационально розпоряджатися долями людей. Тож порівняння “маршала Перемоги” і карфагенського полководця Ганнібала, цитування поезії Бродського без важливих рядків “Скільки он пролил крови солдатской в землю чужую! Что ж, горевал?”<sup>27</sup> – усе це не спростовує, при всій дискусійності та багатосюжетності концепту відео, жодного радянського наративу ні про Г. Жукова, ні про участь СРСР у Другій світовій війні. Зазначимо, що в коментарях дуже мало реальних критичних відгуків. Можливо, на це впливає образ вчительки, адже блогерка сама себе називає “занудою-учілкою” – як наслідок професійної діяльності. Але у відео не вистачає реального дослідження і обґрунтованих авторських висновків.

#### ОБРАЗ ВІЙНИ У ВІДЕО УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ КАНАЛІВ

Сайт Маніфест у розділі “Історія” містить список з 160 каналів, присвячених обговоренню подій минулого<sup>28</sup>. Найбільші за кількістю підписників – канал @RiddleUA (3,58 млн користувачів) та канал письменників братів Капранових – імені Т. Г. Шевченка (846 тис. користувачів, оприлюднено 202 відео). Тут немає окремих матеріалів, присвячених Другій світовій війні. Ймовірно, ця тема складна для непрофесійних

<sup>27</sup> Й. Бродский, *На смерть Жукова*, [в:] Портал Йосипа Бродського, [Інтернет-посилання:] [https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm\\_referrer=https://www.google.com/](https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm_referrer=https://www.google.com/) [відчитано: 16.06.2023].

<sup>28</sup> Маніфест. Історія. Цит. праця.

істориків і звернення до подій 1939–1945 рр. не приваблює стільки глядачів, скільки інші науково-популярні теми.

Канал “Історія без міфів” має 699 тис. користувачів, на ньому оприлюднено 355 відео. Як зазначають його засновники, їхня мета – створення контенту про минуле України та світу без прикрас і фальсифікацій. Експертами випусків є фахові історики (доктори і кандидати історичних наук, професори, доценти, співробітники наукових інститутів та історичних музеїв), кожен із яких є спеціалістом із конкретної проблематики. Тематика випусків охоплює всі періоди та висвітлює широкий спектр питань: політична, військова, економічна історія, історія міжнародних відносин, історія культури, мистецтв і спорту, біографії видатних особистостей<sup>29</sup>. Основним ведучим випусків каналу є професійний історик Владлен Мараєв, що, безперечно, впливає на якість контенту.

На сторінці каналу є список відтворення за темами, одна з яких – *Друга світова війна 1939-1945 рр.* У списку – 59 відеороликів, присвячених різним подіям та постатям часів війни. Для порівняння з роботою російських блогерів було обране схоже за тематикою відео *Як сталінські генерали потрапили в Київський котел. Розгром Червоної Армії 1941*<sup>30</sup>. Його автори використовують класичні прийоми привернення глядацької уваги (відео починається зі свідчень жінки, яка на власні очі бачила захоплення Києва нацистами, дещо порушено хронологію викладу, аби продемонструвати наслідки прорахунків Сталіна та його генералів у операції 1941 р.). Також є посилання на інший відеоряд, про причину поразок Червоної армії після нападу нацистів. Але надалі глядачам пропонують матеріал про те, як містяни готувалися до облоги Києва, чому німці атакували столицю УРСР з житомирського та одеського напрямків та про інші подробиці подій липня–вересня 1941 р. Зокрема, йдеться про участь у подіях генерала Андрія Власова, який у 1942 р. зрадить радянську владу, співпрацюватиме з нацистами та сформує військову організацію з радянських військовополонених – Російську визвольну армію. Та у Київській оборонній операції він докладав усіх зусиль, аби втримати місто, а потім – вивести військових на схід.

Головною відмінністю відео українських блогерів є виваженість: у відео викладено логічні міркування про стратегію і тактику радянського командування, зміни у планах Гітлера. При цьому стримано, без зайвого пафосу охарактеризовано внесок цивільного населення в орга-

<sup>29</sup> “Історія без міфів”. Опис каналу. [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv/about>, [відчитано: 16.06.2023].

<sup>30</sup> В. Мараєв, *Як сталінські генерали потрапили в Київський котел. Розгром Червоної Армії 1941*, “Історія без міфів” 2021, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=c10wo8DhaYY&list=PLz309URAQeSzErX-m7V7rLB1WWFysS8kA&index=37>, [відчитано: 16.06.2023].

нізацію оборони. Події 1941 р. характеризуються як трагедія, зумовлена необдуманими кроками Ставки Верховного Головнокомандування та особисто Сталіна. У відео немає бравади та надмірної глорифікації подій, які в публіцистиці називають “побєдобєсієм”, коли, як стверджує американський політолог Олександр Мотиль, “«Днем Перемоги» як символом імперіалізму Росія маскує своє фашистське нутро”<sup>31</sup>.

Так само до відео ставляться і коментатори, які здебільшого дякують за цікавий контент, діляться сімейними спогадами або пропонують теми для наступних матеріалів каналу. Важливо, що збережені негативні відгуки та коментарі російською мовою. Отже, адміністратор каналу не цензурує реакції глядачів.

Відповідно до списку Маніфесту четвертий за популярністю – канал історика Олександра Алфьорова (@OleksandrAlforov, 339 тис. користувачів, 437 відео). Блогер має кілька відео розмовного характеру (без використання ілюстрацій, відео чи анімації, автор у формі розповіді прагне донести до глядачів свою думку), присвячених подіям Другої світової війни. Одне з них – *8 ЧИ 9 ТРАВНЯ? Пояснення українського історика*<sup>32</sup>, фактично є стислою характеристикою розгортання подій травня 1945 р. Загалом відео сумбурне, у розповіді пана Алфьорова не завжди зберігається логіка. Автор наводить історію про долю ветеранів Великої Вітчизняної війни, яку поширювали українські ЗМІ, хоча початково тексти з’явилися на сайтах різних видань Російської Федерації. Ймовірно, інтерес був стимульований публікацією *Валаамського зошита* Євгена Кузнецова. Тож історії про трагічну розправу радянської влади над людьми, які втратили кінцівки у війні, почали тиражувати різні газети. Офіційне видання Кабінету Міністрів України “Урядовий кур’єр” у 2011 р. проводило власне розслідування, але журналістка, яка готувала матеріал, не знайшла ні документальних свідчень, ні достовірних спогадів очевидців<sup>33</sup>. Тож дивно, що блогер, кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту історії України НАН України ретранслює неперевірені дані. Поширення міфологізованої інформації шкодить намаганням українських активістів та журналістів протидіяти російській пропаганді. Тож важливо, щоб українські блогери критично ставились до інформації та перевіряли той матеріал, яким вони

<sup>31</sup> *Днем Перемоги Росія маскує свою фашистську сутність історика США*, “Радіо Свобода”, 6.05.2015 [Інтернет-посилання:] <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26997519.html> [відчитано: 16.06.2023].

<sup>32</sup> О. Алфьоров, *8 чи 9 травня? Пояснення українського історика*, “Алфьоров” 2023, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] [https://www.youtube.com/watch?v=\\_aDttVNtq3o&t=185s](https://www.youtube.com/watch?v=_aDttVNtq3o&t=185s) [відчитано: 16.06.2023].

<sup>33</sup> О. Крамарук, *До спеціалістів інвалідів-фронтовиків забирали прямо з вулиць*, “Урядовий кур’єр” 2011, [Інтернет-посилання:] <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/dospecinternativ-invalidiv-frontovikiv-zabirali-p/> [відчитано: 16.06.2023].

діляться з глядачами. А споживачам цифрового контенту варто бути пильними та розвивати критичне мислення.

П'ятий за рейтингом канал “WAS: Популярна історія” підтримує 319 тис. користувачів. Автори оприлюднили 199 відео. Кілька матеріалів присвячено подіям 1939–1945 рр. Для аналізу було обрано відео *Маршал Жуков: що нам брехали про нього*, оскільки трактування діяльності “маршала Перемоги” українськими блогерами суттєво відрізняються від думки Т. Ейдельман. Автори міркують над п'ятьма міфами: геніальність Жукова-полководця, про те, що саме Жуков виграв битви під Сталінградом і Курськом, що маршал був в опозиції до Сталіна та таємно протистояв диктатору, що солдати любили Жукова, бо він їх беріг та про сконцентрованість Жукова виключно на перемозі над ворогом. Автори здійснюють фактчекінг і розвінчують міф про слова Г. Жукова: “Навіщо «обмундирують» та озброювати цих хохлів? Усі вони зрадники! Чим більше у Дніпрі потопимо, тим менше доведеться до Сибіру засилати!”<sup>34</sup>. Загалом тон відео достатньо стриманий, без перебільшень, у кінці автори каналу рекомендують для прочитання дослідження Ентоні Бівора *Друга світова війна*. Роботи цього історика отримали багато схвальних відгуків за яскравий, переконливий стиль, опис звичайного життя учасників бойових дій і цивільних, а також за використання нещодавно оприлюднених документів із радянських архівів<sup>35</sup>.

## ВИСНОВКИ

Аналізуючи російські та українські проекти YouTube на історичну тематику, важливо розуміти спільні та відмінні риси. Значна частина російського контенту після повномасштабного вторгнення посилює пропагандистські наративи, ймовірно, з меркантильних міркувань. Наприклад, Міхаїл Мягков, чию лекцію було згадано вище, був радником міністра культури РФ і усіяко висловлював підтримку путінській політиці. Зокрема, у відео на тому ж такі каналі “Лекторій Достоевський” провладний історик повторює ті ж наративи, які озвучує і одіозний президент РФ у своїх промовах<sup>36</sup>. Навіть опозиційні діячі, відомі своєю антиімперською позицією, усе одно у відео транслюють радянські наративи про Другу світову війну та військових діячів того часу.

<sup>34</sup> *Маршал Жуков: що нам брехали про нього*, “Популярна історія” 2022, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=qpXXGBocYJ0>, [відчитано: 16.06.2023].

<sup>35</sup> Там само.

<sup>36</sup> М. Мягков, *Откуда есть пошла Украина. Рассказывает профессор М.Ю. Мягков*, “Лекторій Достоевський” 2022, [в:] YouTube, [Інтернет-посилання:] <https://www.youtube.com/watch?v=qE0YVppSyBw>, [відчитано: 16.06.2023].

Є проблеми і у блогерів українського YouTube. Дослідники українського контенту зауважують, що автори з патріотичних міркувань схильні до гіперболізації національного покликання. Саме тому фальсифікація в подачі контенту є актуальною проблемою, а збереження професійних принципів має бути основою у формуванні громадської думки, одним із способів боротьби з пропагандою та дезінформацією у гібридній війні.

Окремі блогери дотримуються принципів академічної доброчесності та дійсно створюють контент, який не лише формує уявлення про важливі історичні події, а й стимулює користувачів платформи перевіряти інформацію, цікавитися роботами професійних істориків, протидіяти ворожій пропаганді.

Задля подолання наслідків “культу Перемоги” в Україні потрібно більше якісного контенту, варто ширше використовувати дослідження вчених інших країн та уникати надмірної глорифікації українських діячів і діячок.

#### БІБЛІОГРАФІЯ

- Âkubova Larisa. 2023. Krivavij kul't vîjni. “Lokal'na istoriâ”. In: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/krivavii-kult-peremogi/> [Якубова Лариса. 2023. *Кривавий культ війни*. “Локальна історія”. В: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/krivavii-kult-peremogi/> .
- Alf'orov Oleksandr. 2023. *8 či 9 travnâ? Poâsnennâ ukrâins'kogo istorika*. “Alf'orov” [https://www.youtube.com/watch?v=\\_aDttVNtq3o&t=185s](https://www.youtube.com/watch?v=_aDttVNtq3o&t=185s) [Алфьоров Олександр. 2023. *8 чи 9 травня? Пояснення українського історика*. “Алфьоров”. В: [https://www.youtube.com/watch?v=\\_aDttVNtq3o&t=185s](https://www.youtube.com/watch?v=_aDttVNtq3o&t=185s) .
- Avtušenko Īrina, Stoân Tetâna. 2021. *Represii proti vîjs'kovoslužbovciv v USSR–URSR URSR u 1920–1930-h rr.: osoblivosti ta naslidki*. “Ukrâins'kij istoričnij žurnal” № 6: 44–57 [Автушенко Ірина, Стоян Тетяна. 2021. *Репресії проти військовослужбовців в УСРР–УРСР у 1920–1930-х рр.: особливості та наслідки*. “Український історичний журнал” № 6: 44–57.]
- Borysov Nikolaj. 2021. *Istoriâ Rossii. XX vek. Lekciâ 22. Velikaâ Otečestvennaâ vojna. Svâšennaâ vojna*. “History Lab” В: <https://www.youtube.com/watch?v=CjNTmtJZ1RU> [Борысов Николай. 2021. *История России. XX век. Лекция 22. Великая Отечественная война. Священная война*. “History Lab” В: <https://www.youtube.com/watch?v=CjNTmtJZ1RU> .
- Brodskij Josip. 1974. *Na smert' Žukova*. “Portal Josipa Brods'kogo” In: [https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm\\_referrer=https://www.google.com/](https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm_referrer=https://www.google.com/) [Бродский Йосип. 1974. *На смерть Жукова*. “Портал Йосипа Бродського”. В: [https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm\\_referrer=https://www.google.com/](https://brodskiy.su/na-smert-zhukova/?lang=uk&utm_referrer=https://www.google.com/) .
- Dnem Peremogi Rosiâ maskuê svou fašists'ku sutnist': istoriki SŠA*. 2015. “Radio Svoboda”. In: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26997519.html> [access: ] [Днем Перемоги Росія маскує свою фашистську сутність: історики США. 2015. Радіо Свобода. В: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26997519.html> .



- Ejdel'man Tamara. 2022. *Žukov. Sud'ba Maršala Pobedy*. “Uroki istorii s Tamaroj Èjdel'man”. In: <https://www.youtube.com/watch?v=g-xJKZlbURQ&t=256s> [Ейдельман Тамара. 2022. *Жуков. Судьба Маршала Победы*. “Уроки истории с Тamarой Эйдельман”. В: <https://www.youtube.com/watch?v=g-xJKZlbURQ&t=256s>].
- Franklin Roosevelt Administration: Joint Message of Assistance to the Soviet Union (August 15, 1941)*. Jewish Virtual Library. In: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/president-roosevelt-joint-message-of-assistance-to-the-soviet-union-august-1941>.
- History Lab. In: <https://www.youtube.com/@HistoryLab/about>.
- Irioglu, Ürij, Vasil'čuk, Gennadij. 2021. *Ego-džerela v epohu “novih media”*: kontekst istoričnogo prostoru Rosijs'koj Federacii. “Zaporiz'kij istoričnij žurnal” No. 5: 148–158 [Іріюглу, Юрій, Васильчук, Геннадій. 2021. *Его-джерела в епоху “нових media”*: контекст історичного простору Російської Федерації. “Запорізький історичний журнал” № 5: 148–158].
- Istoriâ bez mifiv. Opis kanalu. In: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv/about> [Історія без міфів. Опис каналу. В: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv/about>].
- Jones Steve, Gibson Paige L. 2012. *Remediation and remembrance: “Dancing Auschwitz” collective memory and new media*. “Journal for Communication Studies” No. 10: 107–131.
- Kac Maksim. 2022. *Načalo Velikoj Otečestvennoj vojny. 1941 god*. In: <https://www.youtube.com/watch?v=KiBuGMWDxy0> [Кац Максим. 2022. *Начало Великой Отечественной войны. 1941 год*. “@Max\_Katz”. В: <https://www.youtube.com/watch?v=KiBuGMWDxy0>].
- Kramaruk Oksana. 2011. *Do specinternativ invalidiv-frontovikiv zabirali prâmo z vulic'.* “Urâdovij kur'ěr”. In: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/do-specinternativ-invalidiv-frontovikiv-zabirali-p/> [Крамарук Оксана. 2011. *До спецінтернатів інвалідів-фронтівиків забирали прямо з вулиць*. “Урядовий кур'єр”. В: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/do-specinternativ-invalidiv-frontovikiv-zabirali-p/>].
- Kud' Vadim. 2012. *Tankova bitva v rajoni Luc'ka, Dubna, Brodi v červni 1941 roku*. In: *Volin' i volinâni u Drugij svitovij vijni. Zbirnik naukovih prac'*. Ed. Kučerera M. Luc'k: Volins'kij nacional'nij universitet im. Lesi Ukraïнки: 224–229 [Кудь Вадим. 2012. *Танкова битва в районі Луцька, Дубна, Броди в червні 1941 року*. В: *Волинь і волиняни у Другій світовій війні. Збірник наукових праць*. Упоряд. Кучерепа М. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки: 224–229].
- Kuntsman Adi. 2010. *Online memories, digital conflicts and the cybertouch of war*. “Digital Icons: Studies in Russian, Eurasian and Central European New Media” № 4: 1–12.
- Lektorij Dostoevskij. Opisanie kanala. In: [https://www.youtube.com/@dostoverno\\_ru/about](https://www.youtube.com/@dostoverno_ru/about) [Лекторий Достоевский. Описание канала. YouTube. В: [https://www.youtube.com/@dostoverno\\_ru/about](https://www.youtube.com/@dostoverno_ru/about)].
- Mâgkov Mihail. 2022. *Kto zakončil Vtoruû mirovuû vojnu: SSSR ili SŠA.* “Lektorij Dostoevskij”. In: <https://www.youtube.com/watch?v=ujz5TwSIHNE&t=929s> [access:]. [Мягков Михаил. 2022. *Кто закончил Вторую мировую войну: СССР или США*. “Лекторий Достоевский”. В: <https://www.youtube.com/watch?v=ujz5TwSIHNE&t=929s>].
- Mâgkov Mihail. 2022. *Otkuda est' pošla Ukraina. Rasskazyvaet professor M.Û. Mâgkov.* “Lektorij Dostoevskij” Мягков Михаил. 2022. *Откуда есть пошла Украина. Рассказывает профессор М.Ю. Мягков*. “Лекторий Достоевский”. В: <https://www.youtube.com/watch?v=qE0YVppSyBw>.
- Mahortih Mikola. 2014. *Memorializaciâ pat`atî pro zvil'nennâ Kiêva vid nîmes'koj okupacii za radâns'koj dobi (1943–1991)*. “Gileâ: naukovij visnik” vol. 87: 108–112

- [Махортих Микола. 2014. *Меморіалізація пам'яті про звільнення Києва від німецької окупації за радянської доби (1943–1991)*. “Гілея: науковий вісник” вип. 87: 108–112.
- Makhortykh Mykola. 2020. *Remediating the past: YouTube and Second World War memory in Ukraine and Russia*. “Memory Studies” vol. 13, No 2: 146–161.
- Manifest. Īstorĭa. In: <https://manifest.in.ua/rt/history/> [Маніфест. Історія. В: <https://manifest.in.ua/rt/history/>].
- Maračev Vladlen. 2021. *Āk stalĭn's'ki generali potrapili v Kiĭvs'kij kotel. Rozgrom Červonoĭ Armĭi. 1941. “Īstorĭa bez mifiv”*. In: <https://www.youtube.com/watch?v=c10wo8DhaYY&list=PLz309URAQeSzErX-m7V7rLB1WWFysS8kA&index=37> Мараєв Владлен. 2021. *Як сталінські генерали потрапили в Київський котел. Розгром Червоної Армії 1941. “Історія без міфів”*. В: <https://www.youtube.com/watch?v=c10wo8DhaYY&list=PLz309URAQeSzErX-m7V7rLB1WWFysS8kA&index=37>.
- Maršal Źukov: šo nam brehali pro n'ogo. 2022. “Populārna ĭstorĭa”. In: <https://www.youtube.com/watch?v=qrXXGBocYJ0> [Маршал Жуков: що нам брехали про нього. 2022. “Популярна історія”. В: <https://www.youtube.com/watch?v=qrXXGBocYJ0>].
- Simpkin Richard E., Erickson John. 1987. *Deep battle: The brainchild of Marshal Tuchačevskii*. London: Basseŷ's Defence Publishers, London.
- Stāžkina Olena. 2022. *Vĭjna v Ukraĭni ta rozpad ĭmperij*. In: <https://uin.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/olena-styazhkina-yakinaratyvy-rosiyskoyi-propagandy-dosi- stanovlyat-zagrozu> [Стяжкіна Олена. 2022. *Війна в Україні та розпад імперії*. В: <https://uin.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/olena-styazhkina-yakinaratyvy-rosiyskoyi-propagandy-dosi- stanovlyat-zagrozu>].
- Vtoraâ mirovâ vojna. Bitva za Dnepr. Dokumental'nyj fil'm. 2023. “History Lab”. In: <https://www.youtube.com/watch?v=DJXfFCMVM8U> Вторая мировая война. Битва за Днепр. Документальный фильм. 2023. “History Lab”, В: <https://www.youtube.com/watch?v=DJXfFCMVM8U>].
- Werner Wiktor, Trzoss Adrian, Gralik Dawid. 2020. *Historia i YouTube. Narracja historyczna w dobie Web 2.0*. „Nauka” № 3: 119–140.

#### PRZEDSTAWIENIE WOJNY NA POZIOMIE HISTORII SPOŁECZNEJ: NA PRZYKŁADZIE FILMÓW Z UKRAIŃSKICH I ROSYJSKICH KANAŁÓW YOUTUBE

**Streszczenie.** Platforma internetowa YouTube oferuje wiele filmów o tematyce historycznej. Wraz z rosnącą popularnością tego typu treści pojawia się również coraz więcej blogerów, którzy nie tworzą własnego, niezależnego produktu, tylko rozpowszechniają określone narracje polityczne. W warunkach wojny rosyjsko-ukraińskiej treści historyczne stają się narzędziem rozpowszechniania nie tylko faktów, ale także idei politycznych i źródłem przemian pamięci zbiorowej. Prezentowane badania ujawniają wpływ popularnego mitu zwanego „kultem zwycięstwa” zarówno w filmach prorządowych blogerów z Federacji Rosyjskiej, jak i niektórych sowieckich narracjach w twórczości blogerów opozycyjnych. Ponieważ ukraińskojęzyczny segment YouTube wciąż pozostaje w fazie rozwoju, niektórzy blogerzy rozpowszechniają mity, które tworzą negatywny obraz Związku Radzieckiego. Ale dość łatwo jest znaleźć taki produkt informacyjny autorów ukraińskich, który jest rzetelny, wyważony i oparty na współczesnych naukowych badaniach historycznych.

**Słowa kluczowe:** YouTube, blogerzy, treści historyczne, propaganda, badania, „kult zwycięstwa”

## ОБРАЗ ВІЙНИ В ПЛОЩИНІ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ: НА ПРИКЛАДІ ВІДЕО УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ YOUTUBE КАНАЛІВ

**Анотація.** На онлайн-платформі YouTube представлено безліч відео на історичну тематику. Зі зростанням популярності такого контенту, у з'являється все більше блогерів, які не створюють власний незалежний продукт, а поширюють певні політичні наративи. В умовах російсько-української війни історичний контент стає інструментом поширення не тільки фактичної інформації, а й політичних ідей та джерелом трансформації колективної пам'яті. Репрезентоване дослідження виявляє впливи “культу Перемоги” як у відео провладних блогерів з Російської Федерації, так і певні радянські наративи у творчості блогерів опозиційних. Оскільки україномовний сегмент YouTube перебуває у стані розвитку, частина блогерів ретранслює міфи, які формують негативний образ Радянського Союзу. Але досить просто знайти такий інформаційний продукт українських авторів, який є достовірним, виваженим і ґрунтується сучасних історичних дослідженнях.

**Ключові слова:** YouTube, блогери, історичний контент, пропаганда, дослідження, “культ Перемоги”